

ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਜੇ.

ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸੋਨੀ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਬਨਾਮ

ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਹਾਦਰ @ ਜਿੰਦਰ — ਜਵਾਬਦੇਹ

2021 ਦਾ CRM-A ਨੰਬਰ 486

07 ਜੁਲਾਈ, 2022

ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ, 1881— ਐੱਸ. 118 (ਏ), 138, 139— ਅਨੁਮਾਨ - ਰੁਪਏ ਦਾ ਦੋਸਤਾਨਾ ਕਰਜ਼ਾ। ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ 30,000/- ਲਏ ਗਏ - "ਫੰਡ ਨਾਕਾਫੀ" ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਪਮਾਨਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਲਈ ਚੈੱਕ ਕਰੋ। ਧਾਰਾ 138 ਐਨਆਈ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ - ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਚੈੱਕ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ - ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਨਕਦ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਕਮ ਵਾਪਸ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਧਾਰਾ 139 ਐਨਆਈ ਐਕਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੁਮਾਨ ਚੈੱਕ ਧਾਰਕ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ - ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਬੇਗੁਨਾਹੀ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਦੋਹਰੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ - ਪਹਿਲੀ ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬੇਕਸੂਰ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸਮਰੱਥ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ - ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿੱਟੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ। 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ।— ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿਓ।

ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਸੀ। ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਉਧਾਰ ਲਈ ਰਕਮ ਦੀ ਨਕਦੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਮਿਤੀ 17.11.2018 (ਐਕਸ. ਡੀ. ਏ.) ਨੂੰ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

(ਪਰਾ ੬)

ਜੇਐਸ ਲਾਲੀ, ਵਕੀਲ, ਬਿਨੈਕਾਰ/ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ।

ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਜੇ.

(1) ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਜਲੰਧਰ ਦੁਆਰਾ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮਿਤੀ 06.01.2020 ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਛੁੱਟੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ-ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 138 ਅਧੀਨ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ, 1881।

814	ILR ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ	2022(2)
-----	----------------------	---------

(2) ਕੇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਤੱਥ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ/ਜਵਾਬਕਰਤਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨਾਲ ਦੋਸਤਾਨਾ ਸਬੰਧ ਸਨ। ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਉਸਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਤੋਂ 30,000/- ਰੁਪਏ ਦੇ ਦੋਸਤਾਨਾ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਉਕਤ ਦੋਸਤਾਨਾ ਸਬੰਧਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜੁਲਾਈ, 2018 ਵਿੱਚ 30,000/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਰਕਮ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਕਤ ਦੋਸਤਾਨਾ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕਰਨ ਲਈ 30,000/- ਰੁਪਏ ਦਾ ਚੈੱਕ ਨੰਬਰ 000019 ਮਿਤੀ 10.09.2018 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ HDFC ਬੈਂਕ, ਗਰਾਊਂਡ ਫਲੋਰ ਗ੍ਰੀਨ ਸਿਟੀ, ਮਿੱਠਾਪੁਰ ਰੋਡ, 'ਤੇ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਲੀਪੁਰ, ਤਹਿਸੀਲ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਖਾਤਾ ਨੰਬਰ 50100202842203 ਦਾ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਸਮੇਂ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਨਗਦੀ ਲਈ ਇਸਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਚੈੱਕ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਭਰੋਸੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਉਕਤ ਚੈੱਕ ਸੱਚੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬੈਂਕਰ ਓਰੀਐਂਟਲ ਬੈਂਕ ਆਫ ਕਾਮਰਸ, ਮਿੱਠਾਪੁਰ ਜਲੰਧਰ ਰਾਹੀਂ ਨਗਦੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮਿਤੀ 12.09.2018 ਦੇ ਮੀਮੋ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਸ ਵਿੱਚ "ਫੰਡ ਨਾਕਾਫੀ" ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਉਪਰੋਕਤ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਚੈੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਦੋਸ਼ੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਚੈੱਕ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ, ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਦਸੰਬਰ, 2018 ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਨਕਦੀ ਲਈ ਚੈੱਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਤਾਇਆ ਅਤੇ ਉਕਤ ਚੈੱਕ ਆਪਣੇ ਬੈਂਕਰ ਰਾਹੀਂ ਨਕਦੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਮਿਤੀ 03.12.2018 ਦੇ ਮੀਮੋ 'ਤੇ "ਫੰਡ ਨਾਕਾਫੀ" ਟਿੱਪਣੀ ਨਾਲ ਚੈੱਕ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਤ ਮਿਤੀਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਚੈੱਕ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਮੈਮੋ ਦੇ ਨਾਲ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਵਿੱਚ ਚੈੱਕ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਬੈਂਕਰ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੀਮੋ ਦੇ ਨਾਲ ਉਕਤ ਬੇਇੱਜ਼ਤ ਕੀਤੇ ਚੈੱਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ 'ਤੇ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਕੀਲ ਸ਼. ਰੋਹਿਤ ਗੰਭੀਰ, ਐਡਵੋਕੇਟ, ਰਜਿਸਟਰਡ ਏ.ਡੀ. ਉਕਤ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਵਿਵਾਦਿਤ ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ ਭਾਵ 30,000/- ਰੁਪਏ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੋਈ ਅਦਾਇਗੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਗਈ।

(3) ਮੁੱਢਲੇ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ-ਅਸ਼ੋਕ ਦਾ ਬਿਆਨ

ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸੋਨੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਹਾਦਰ @ ਜਿੰਦਰ (ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਜੇ)	81 5
---	---------

ਕੁਮਾਰ ਸੋਨੀ ਨੂੰ ਸੀਡਬਲਯੂ-1 ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣਾ ਢੁੱਕਵਾਂ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ ਸਾਬਕਾ ਸੀਏ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ Ex.C1, Memo Ex.C2 ਅਤੇ Ex.C3, ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ Ex.C4 ਅਤੇ ਡਾਕ ਰਸੀਦ Ex.C5 ਨੂੰ ਵੀ ਟੈਂਡਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਢਲੇ ਸਬੂਤ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮਿਤੀ 08.01.2019 ਦੇ ਹੁਕਮ ਰਾਹੀਂ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਮਨ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

(4) ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧਾਰਾ 313 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਰਜਿੰਦਰ ਬਹਾਦਰ ਉਰਫ ਜਿੰਦਰ ਦਾ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਭਰੇ ਸਬੂਤ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਝੂਠਾ ਪਰਚਾ ਦਰਜ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਬੇਕਸੂਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਝੂਠਾ ਫਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਕੋਈ ਦੋਸਤਾਨਾ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਿਸੇ ਮੌਜੂਦਾ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ।

(5) ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਵਿੱਚ, ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਡੀਡਬਲਯੂ-1 ਆਰ.ਕੇ. ਨਾਹਰ ਅਤੇ ਡੀਡਬਲਯੂ-2 ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਜੋ ਰਿਕਾਰਡ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਸਾਬਤ ਹੋਏ। ਡੀ.ਏ. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗਵਾਹ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ 01.10.2019 ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਬਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਜੁਬਾਨੀ ਸਬੂਤ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ 06.12.2018 ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੀ Ex.D1 ਅਤੇ ਪੋਸਟਲ ਰਸੀਦ Ex.D2 ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕਾਪੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਟੈਂਡਰ ਕੀਤਾ। ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਮਿਤੀ 03.12.2019 ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

(6) ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋਂ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਉਧਾਰ ਲਈ ਰਕਮ ਦੀ ਨਕਦੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਮਿਤੀ 17.11.2018 (ਸਾਬਕਾ ਡੀ.ਏ.) ਨੂੰ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਜਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

(7) ਉਪਰੋਕਤ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ।

ਅਪੀਲਕ	ILR ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ	2022(2)
-------	----------------------	---------

ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਡਿਸਚਾਰਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਕਤ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸਲਈ, ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(8) ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਚੈਕ ਧਾਰਕ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 118(ਏ), ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

118. ਸਮਝੌਤਾ ਯੋਗ ਯੰਤਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨਾਵਾਂ।-ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ:-

(ਏ) ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹਰ ਸਾਧਨ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਹਰ ਅਜਿਹਾ ਸਾਧਨ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਾਂ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਗੱਲਬਾਤ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ;

ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

“139. ਧਾਰਕ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨਾ।-

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਕਿ ਇੱਕ ਚੈਕ ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਚੈਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਧਾਰਾ 138 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸੁਭਾਅ ਦਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ।

(9) ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਖੰਡਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਇੱਥੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:-

ਕੇਐਨ ਬੀਨਾ ਬਨਾਮ ਮਨਿਅੱਪਨ ¹ ਵਿੱਚ ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

“6. ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਨਿਰਪੱਖ ਨਿਰਣੇ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਿਰਣਾ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੇਇੱਜ਼ਤ ਚੈੱਕ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬੋਝ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ 'ਤੇ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਧਾਰਾ 118 ਅਤੇ 139 ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਗੁਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ ਧਾਰਾ 118 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟ (ਇੱਕ ਚੈਕ ਸਮੇਤ) ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੈਕਸ਼ਨ 139 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਕਿ ਚੈੱਕ ਦੇ ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਚੈੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾ 138 ਅਧੀਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਕਿਸੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਖੰਡਨਯੋਗ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬੋਝ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਲਈ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹਿਤੇਨ ਪੀ. ਦਲਾਲ ਬਨਾਮ ਬ੍ਰਿਤਿੰਦਰਨਾਥ ਬੈਨਰਜੀ, 2001 (3) ਆਰਸੀਆਰ (ਅਪਰਾਧਿਕ) 460 ਐਸਸੀ: 2001 (6) ਐਸਸੀਸੀ 16 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਐੱਮ ਐੱਸ ਨਰਾਇਣ ਮੇਨਨ @ ਮਣੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ² ਵਿੱਚ, ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਖੰਡਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ:-

"29. ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 118(a) ਅਤੇ 139 ਦੇ ਅਧੀਨ ਦੋਵੇਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਖੰਡਨਯੋਗ ਹਨ।

30. 'ਮਈ ਪ੍ਰੀਜ਼ਿਊਮ', 'ਸ਼ੱਲ ਪ੍ਰੀਜ਼ਿਊਮ' ਅਤੇ 'ਕੰਨਕਲੂਸਿਵ ਪਰੂਫ਼' ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (UOI) ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਮੋਦ ਗੁਪਤਾ (D) ਦੁਆਰਾ L.Rs ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ Ors., 2005(4) RCR (ਸਿਵਲ) 235" [(2005) 12 SCC 1] ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ:

"...ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨਿਊ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 42 ਵਿੱਚ ਦੋ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ "ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ" ਅਤੇ "ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ" ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਖੰਡਨ ਦੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਢੰਗ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਖਾਣਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਨਿਯਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸ਼ਬਦ "ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ" ਨਿਰਣਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ। "ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ" ਅਤੇ "ਪ੍ਰੀਜ਼ਿਊਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ" ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ

ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਮਨੋਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਕਹੇ ਗਏ ਉਪਬੰਧ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਮੀਕਰਨ "ਅਨੁਮਾਨਤ" ਨੂੰ "ਨਿਰਣਾਇਕ ਸਬੂਤ" ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

31. ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਹ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਤੱਥ ਨੂੰ ਮਨੋਗੀ, ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸਿੱਧ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਸਬੂਤ ਐਕਟ (ਵਿਆਖਿਆ ਧਾਰਾ) ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3 ਵਿੱਚ 'ਸਾਬਤ' ਅਤੇ 'ਅਸਬੂਤ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ: -

"ਸਾਬਤ - ਇੱਕ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ, ਖਾਸ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਨਾ।

ਅਪ੍ਰਵਾਨਿਤ- ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਸੰਭਾਵੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ, ਖਾਸ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰੋ ਕਿ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

32. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 118 (ਏ) ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪਿੱਛੇ 'ਸਾਬਤ' ਜਾਂ 'ਅਸਬੂਤ' ਦੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਝੌਤਾ ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਮਨੋਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਸੰਭਾਵੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਆਦਮੀ ਨੂੰ, ਖਾਸ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਲਈ, ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਕਤ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਜੋੜੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

33. ਭਾਰਤ ਬੈਰਲ ਐਂਡ ਡਰੱਮ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਿੰਗ ਕੰਪਨੀ ਬਨਾਮ ਅਮੀਨ ਚੰਦ ਪੇਰੇਲਾਲ 1999(2) ਆਰਸੀਆਰ (ਸਿਵਲ) 615: [(1999) 3 ਐਸਸੀਸੀ 35] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇੱਕ ਸਿਵਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ:

"ਇੱਥੇ ਨੋਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਜੋ ਉਭਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪ੍ਰੋਮਿਸਰੀ ਨੋਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਧਾਰਾ 118 (ਏ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਨੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਅਸੰਭਵ ਜਾਂ ਸ਼ੱਕੀ ਸੀ ਜਾਂ ਇਹ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਸ਼ਿਫਟ ਕਰੋ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਤੱਥ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝੌਤਾ ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਹਤ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਤੋਂ ਅਯੋਗ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਹ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੁਦਈ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਬੂਤ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 118(ਏ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਨੁਮਾਨ ਦੇ ਲਾਭ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਦਾਲਤ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਸਬੂਤ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ"।

34. ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਲਈ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

35. ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਹੈ। ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਰਿਕਾਰਡਾਂ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉਹ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

42. ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨ ਕੁਝ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਖਿੱਚੀ ਗਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਤੱਥਵਾਦੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ।

820	ILR ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ	2022(2)
-----	----------------------	---------

43. ਪੀ. ਰਾਮਨਾਥ ਅਈਅਰ ਦੇ ਐਡਵਾਂਸਡ ਲਾਅ ਲੈਕਸੀਕਨ, ਤੀਸਰੇ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ, ਪੰਨਾ 3697 'ਤੇ, 'ਧਾਰਨਾ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ

ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"ਇੱਕ ਧਾਰਣਾ ਇੱਕ ਤੱਥ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਇਸਦੇ ਸੰਬੰਧ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨ ਤੱਥਾਂ ਜਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਤੋਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਇੱਕ ਸਿੱਟਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਲਟ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵਿਤ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਜੋ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਜਾਂ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ, ਜਾਂ ਸਿੱਧੀ ਗਵਾਹੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ) ਇੱਕ ਕਥਿਤ ਤੱਥ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰ ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤੱਥ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਉਸ ਤੱਥ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਜੋ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਬਦ 'ਪ੍ਰੇਸਮਪਸ਼ਨ' ਸੁਭਾਵਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਰਕ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ- ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਸਿੱਟਾ; ਅਤੇ ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥਾਂ ਜਾਂ ਨੈਤਿਕ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵੀ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਆਮ ਸਮਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਮੂਲੀ ਧਾਰਣਾ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਾਮੂਲੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉੱਚਤਮ ਨੈਤਿਕ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਤੱਕ ਲਗਭਗ ਬੇਅੰਤ ਰੰਗਤ ਹਨ। ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨ, ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ, ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਤੱਥ ਅਤੇ ਤੱਥ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

44. ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਜੋ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 118(ੳ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਠਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਇਸਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਤਹਿਤ 'ਧਾਰਨਾ' ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨੋਟਿਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

45. ਹਿਤੇਨ ਪੀ. ਦਲਾਲ ਬਨਾਮ ਬ੍ਰਿਟਿੰਦਰਨਾਥ ਬੈਨਰਜੀ, 2001(3) ਆਰਸੀਆਰ (ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ) 460:[(2001) 6 ਐਸਸੀਸੀ 16] ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ 3- ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਅਤੇ 139 ਦੇ ਕਾਰਨ, ਕਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿੱਚਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਤੱਥ

ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸੋਨੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜਿੰਦਰ ਬੁਹਾਦਰ @ ਜਿੰਦਰ (ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਜੇ.)	82 1
---	---------

ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਾਲ, ਜੇ. ਨੇ 3-

ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ ਲਈ ਬੋਲਦਿਆਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ:

".. ਅਨੁਮਾਨ ਸਬੂਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਇਸਤਰਾਸਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਨੂੰਨ ਜਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜੋ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਤੱਥ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦੀ ਵਾਜਬ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਤੱਥ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕੋਲ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਵਿਵੇਕ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਤੱਥ ਉਦੋਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ,

"ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ, ਖਾਸ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਹੈ"।

ਇਸ ਲਈ, ਖੰਡਨ ਨੂੰ ਨਿਰਣਾਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਮਿਆਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ "ਸਮਝਦਾਰ ਆਦਮੀ" ਦਾ।

46. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਖੁਦ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਵੀ ਉਸ 'ਤੇ ਪਾਏ ਗਏ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

ਗੋਪਲਾਸ (19)	ILR ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ	2022(2)
----------------	----------------------	---------

ਖਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਭੁਗਤਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਅਧੀਨ ਜ਼ੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਬਚਾਅ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਾਂਹ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਜਿਹਾ ਸਵਾਲ ਤੁਰੰਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

47. ਕੁੰਦਨ ਲਾਲ ਰੱਲਾਰਾਮ ਬਨਾਮ ਕਸਟੋਰੀਅਨ, ਇਵੈਕੁਈ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ, ਬੰਬੇ

[ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1961 ਐਸ.ਸੀ. 1316] ਵਿੱਚ, ਸੁਬਾ ਰਾਓ, ਜੇ., ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਵਜੋਂ, ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ 118 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਬੂਤ ਦਾ ਬੋਝ ਹੈ। ਡਿਸਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਬੂਤ ਰੋਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁਦਈ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 118 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਬੂਤ ਦਾ ਬੋਝ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਜਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਹਾਲਾਤੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਸਗੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਚਿੰਤਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਅਟੱਲ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ।"

[ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ]

ਮੈਸਰਜ਼ ਕੁਮਾਰ ਐਕਸਪੋਰਟਸ ਬਨਾਮ ਮੈਸਰਜ਼ ਸ਼ਰਮਾ ਕਾਰਪੋਰੇਟਸ ³ ਵਿੱਚ ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤੀ:

"9. ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 118 ਅਤੇ 139 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। . ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ, ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਨਿਯਮ ਲਈ, ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਯੋਗ ਯੰਤਰ ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਹਨ। ਇਕਰਾਰਨਾਮਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਦਾਇਗੀ ਵਿੱਚ, ਐਕਟ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 118 ਕੁਝ ਖਾਸ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੈਕਸ਼ਨ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਬੂਤ ਦੇ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਯਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ,

ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸੋਨੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਹਾਦਰ @ ਜਿੰਦਰ (ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਜੇ.)	82 3
--	---------

ਸਮਝੌਤਾਯੋਗ ਸਾਧਨ ਸਮਰਥਨ 'ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੰਘਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਧਨ ਦੀ ਸਮਝੌਤਾ ਅਸੰਭਵ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕੁਝ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ। ਧਾਰਨਾ, ਇਸ ਲਈ, ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਪਾਰ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਐਕਟ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 118 ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ (i) ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ, (ii) ਸਾਧਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਦੇ

ਤੌਰ ਤੇ, (iii) ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਜੋਂ, (iv) ਤਬਾਦਲੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, (v) ਸਮਰਥਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, (vi) ਉਚਿਤ ਸਟੈਪ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ (vii) ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਨਿਯਤ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਾਰਕ ਹੋਣ ਲਈ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਕਿ ਕਿਸੇ ਚੈੱਕ ਦੇ ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਧਾਰਾ 138 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਚੈੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਣਦਾਰੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਉਹ ਉਪਕਰਣ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਨਾਕਾਫੀ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਇੰਡੀਅਨ ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈਆਂ ਤਿੰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ, (1) "ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ" (ਖੰਡਨਯੋਗ), (2) "ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ" (ਖੰਡਨਯੋਗ) ਅਤੇ (3) "ਨਿਰਣਾਇਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ" (ਇਰ-ਖੰਡਨਯੋਗ)। 'ਅਨੁਮਾਨ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨ, ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਜਾਂ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਿਆਇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ, ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਤੋਂ ਸੰਭਾਵਿਤ ਤਰਕ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਨਿਆਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ "ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਤੱਥ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਜਾਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਨੁਮਾਨ ਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਹੈ "ਬਿਨਾਂ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਸਬੂਤ ਦੇ ਸੱਚ ਮੰਨਣਾ"। ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ 'ਮੈਅ ਪਰਿਜ਼ਿਊਮ' ਅਤੇ 'ਸ਼ਾਲ ਪਰਿਜ਼ਿਊਮ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ: -

"(a) 'ਅਨੁਮਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ' - ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਹ ਇਸ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ਬੀ) 'ਸਮਝੇਗੀ' - ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਸ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਮੰਨੇਗੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।"

ਪਹਿਲੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਅਨੁਮਾਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ

824	ILR ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ	2022(2)
-----	----------------------	---------

ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਮਾਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ. ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਅਨੁਮਾਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੰਨਿਆ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

10. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 118 ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਕਿ ਹਰ ਸਮਝੌਤਾ ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਚੈੱਕ ਦੇ ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ ਚੈੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਵਿੱਚ 'ਸਾਬਤ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 118 ਅਤੇ 139 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਅਧੀਨ ਚੱਲ ਰਹੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਬਣਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਹਰ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਡਿਸਚਾਰਜ ਲਈ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟ ਦਾ ਅਮਲ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬੋਝ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯੰਤਰ, ਨੋਟ ਕਰੋ, ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 118 ਅਤੇ 139 ਦੇ ਅਧੀਨ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਬੋਝ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਜਿਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ, ਮੌਜੂਦ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਜਿਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਉਦੋਂ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਦੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਯਾਨੀ, ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਡਿਸਚਾਰਜ ਲਈ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ- ਸਵੈ-ਸਬੂਤ, ਪਰ ਸਿਰਫ ਉਸ ਧਿਰ ਲਈ ਇੱਕ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਕੇਸ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

11. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 118 ਵਿੱਚ "ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ" ਵਾਕਾਂਸ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਵਿੱਚ "ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ "ਮਈ ਅਨੁਮਾਨ" ਅਤੇ "ਪ੍ਰੀਜ਼ਿਊਮ" ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਇਕਦਮ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਉਠਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਧਿਰ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ, ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਤੱਥ 'ਤੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਧਿਰ ਨੇ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਤੱਥ

ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਨੁਮਾਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕੋਲ ਦੇ ਵਿਕਲਪ ਹਨ। ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਦਰਸਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਖਾਸ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਇੰਨੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਰਜ਼ਾ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਸਬੂਤ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਜ਼ਾਹਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਬੂਤ ਦਾ ਬੋਝ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ 'ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਇੰਨੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਦੀ, ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇ ਕਿ ਉਹ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਕਰਜ਼ਾ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਲਈ ਸੀ, ਦੋਸ਼ੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਹਾਲਾਤ ਇਸ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਬੋਝ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ਿਫਟ ਕਰੋ। ਦੋਸ਼ੀ ਤੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 118 ਅਤੇ 139 ਦੇ ਅਧੀਨ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 114 ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਦੋਸ਼ੀ ਕੋਲ ਸਬੂਤ ਦੇ ਕੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ

826	ILR ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ	2022(2)
-----	----------------------	---------

ਬੇਮਿਸਾਲ ਕੇਸ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੇਸ ਤੋਂ, ਯਾਨੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੇਸ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੇ ਖੰਡਨ ਵਾਲੇ ਸਬੂਤ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰ

ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਸਬੂਤ ਦਾ ਬੋਝ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 118 ਅਤੇ 139 ਦੇ ਅਧੀਨ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਬਚਾਅ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਤੋਂ ਉਨੀ ਕਾਰਪੋਟ ਖਰੀਦਣ	82
	7

ਜਵਾਬਦਾਤਾ ਜਦੋਂ ਉਨੀ ਗਲੀਚਿਆਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਮੌਜੂਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਤੋਂ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ੀ ਨੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ ਧਾਰਕ ਦੁਆਰਾ ਚੈੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਬਚਾਅ ਹੈ ਕਿ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਖਾਲੀ ਚੈੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪੇਸ਼ਗੀ ਅਦਾਇਗੀ ਵੀ ਸੰਭਾਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੋਝ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ 'ਤੇ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮਤ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੇ ਗਏ ਖਾਤੇ ਦੀ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਜਾਂ ਸਟਾਕ ਰਜਿਸਟਰ ਜਾਂ ਮਾਲ ਦੀ ਡਿਲਿਵਰੀ ਲਈ ਕੋਈ ਰਸੀਦ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੁਆਰਾ 6 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਉਨੀ ਗਲੀਚੇ ਵੇਚੇ ਗਏ ਸਨ। , 1994 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਲਈ। 1,90,348.39 ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਅਧੀਨ ਆਪਣਾ ਕੇਸ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਨਿਰਪੱਖ ਫੈਸਲਾ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੈ। ਪਾਸੇ

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਰੰਗੱਪਾ ਬਨਾਮ ਮੋਹਨ ⁴ ਵਿੱਚ ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤੀ:-

"9. ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੈੱਕ ਬਾਊਂਸਿੰਗ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਤੱਤ ਪੂਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਸ਼ੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰੀ ਗਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। . ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਖੋਜ ਦੇ ਉਲਟ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਦੋਂ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜੇ ਗਏ 'ਭੁਗਤਾਨ ਬੰਦ ਕਰਨ' ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਚੈੱਕ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੋਸਟ-ਡੇਟਿਡ ਚੈੱਕ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬੈਂਕ, ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਗੋਆ ਪਲਾਸਟ (ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ) ਲਿਮਿਟਿਡ ਬਨਾਮ ਚਿਕੋ ਉਰਸੁਲਾ ਡਿਸੂਜਾ, 2003 (2) ਆਰਸੀਆਰ

(ਅਪਰਾਧਿਕ) 131 : 2004 (1) ਸਿਖਰ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ 55 : (2003) 3
 ਐਸਸੀਸੀ 232 ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਆਯੋਜਿਤ
 ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

828	ILR ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ	2022(2)
-----	----------------------	-------------

"1988 ਦੇ ਐਕਟ 66 ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 138 ਤੋਂ 142 ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਇ XVII ਨੂੰ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੰਚਾਲਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਸਮਝੌਤਾ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਚੈੱਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਭੁਗਤਾਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਚਨਬੱਧਤਾਵਾਂ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਝੁਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਪੋਸਟ-ਡੇਟਿਡ ਚੈੱਕ ਆਪਣੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਗੁਆ ਦੇਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਇਸਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੋਸਟ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ - ਮਿਤੀ ਦਾ ਚੈੱਕ ਚੈੱਕ ਦੇ ਦਰਾਜ਼ ਨੂੰ ਕੁਝ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਦੇ ਦਰਾਜ਼ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਕਿਸੇ ਲੈਣਦਾਰ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। - ਮਿਤੀ ਚੈੱਕ। ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਇੱਕ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਬੂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਦਾ ਬੋਝ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਹੈ ਜੋ ਖੰਡਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਮਾਨ. ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧਿਆਇ XVII ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੋਸਟ-ਡੇਟ ਚੈੱਕ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਦੰਡ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਉਲਟ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ। 138 ਇੱਕ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੈਂਡਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭੁਗਤਾਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਗਲਤ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ "

10. ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਦੁਆਰਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦਾ ਸੰਸਕਰਣ। ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਦੋਸ਼ੀ ਲਈ

ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਕੀ ਹੈਂਡ ਲੇਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ੀ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਹੋਏ ਖਰਚੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਕਰਜ਼ਾ ਬਕਾਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ,

ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸੋਨੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਹਾਦਰ @ ਜਿੰਦਰ (ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਜੇ.)	82 9
--	---------

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੇਸ਼ੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਕੀਲ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਜਨਾਰਦਨ ਭੱਟ ਬਨਾਮ ਦੱਤਾਤ੍ਰੇਯ ਜੀ. ਹੇਗਡੇ, 2008 (1) ਆਰਸੀਆਰ (ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ) 695 : 2008 (1) ਆਰਸੀਆਰ (ਸਿਵਲ) 498 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। : 2008(1) RAJ 279 : (2008) 4 SCC 54, ਓਪਰੇਟਿਵ ਅਬਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (ਐਸਬੀ ਸਿਨਹਾ, ਜੇ. ਪਾਰਸ. 29-32, 34 ਅਤੇ 45 'ਤੇ):

"29. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਤੱਤ ਹਨ ਜਿਵੇਂ:

- (i) ਕਿ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ
- (ii) ਕਿ ਚੈੱਕ ਬੈਂਕ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜਾਂ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ
- (iii) ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਚੈੱਕ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

30. ਉਕਤ ਸੈਕਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਪ੍ਰੋਵੀਸੋ ਕਿਸੇ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਹਿਲੂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਸੂਲੀਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਕੋਈ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਚੈੱਕ ਦੇ ਧਾਰਕ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਡਿਸਚਾਰਜ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

31. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 139 ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ, ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗਵਾਹੀ ਵਾਲੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਬੋਝ ਨਹੀਂ ਛੱਡੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਪਹੁੰਚ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

32. ਇੱਕ ਕਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਬੂਤ ਦੇ ਬੋਝ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਲਈ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਬੋਝ ਉਤਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੱਕ ਹੈ।

ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ

830	ILR ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ	2022(2)
-----	----------------------	---------

ਇੱਕ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਵੱਖਰਾ ਹੈ।

34. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ 'ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ' ਹੈ। ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉਹ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰੀ ਗਈ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ;

"45. ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਉਪਬੰਧ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਧ ਰਹੇ ਵਪਾਰ, ਵਪਾਰ, ਵਣਜ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਚੌਕਸੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਖਤ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੈੱਕ ਦੇ ਦਰਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਲੈਣਦਾਰ ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਜੀਵਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੇਖੇ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਿਧਾਂਤ, ਅਰਥਾਤ, ਇੱਕ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 139 ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਲਟ ਬੋਝ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਾਜ਼ੁਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। , ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥ ਮੈਟ੍ਰਿਕਸ, ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

11. ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਜਵਾਬਦੇਹ-ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਕੀਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਕਿ 'ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਸੂਲੀਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਤਹਿਤ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ

ਨਹੀਂ ਹੈ' ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ 'ਇਹ ਸਿਰਫ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਚੈੱਕ ਦੇ ਧਾਰਕ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਨਾਰਦਨ ਭੱਟ (ਸੁਪਰ) ਵਿੱਚ 30]

ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸੋਨੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਹਾਦਰ @ ਜਿੰਦਰ (ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਜੇ.)	83 1
--	---------

ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਥਾਪਿਤ ਲਾਈਨ ਦੇ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉੱਤਰਦਾਤਾ-ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕੁਝ ਅੰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਹਿਤੇਨ ਪੀ. ਦਲਾਲ ਬਨਾਮ ਬ੍ਰਿਤਿੰਦਰਨਾਥ ਬੈਨਰਜੀ, 2001(3) RCR (ਅਪਰਾਧਿਕ) 460 : (2001) 6 SCC 16 ਵਿੱਚ, ਇਹ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (ਰੁਮਾ ਪਾਲ, ਜੇ. ਪਾਰਸ. 22 23 ਵਿਖੇ):

"22. ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 138 ਅਤੇ 139 ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਉਹਨਾਂ ਰਕਮਾਂ ਲਈ ਚੈੱਕਾਂ ਦੇ ਦਰਾਜ਼ ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨੂੰ 'ਮਨੋਗੀ' ਜਿਸ ਲਈ ਚੈੱਕ ਕੱਢੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਅਦਾਲਤ 'ਤੇ ਇਹ ਧਾਰਣਾ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਠਾਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਉਠਾਰਨ ਲਈ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਦੇ ਬੋਝ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦੇ ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ੀ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਦਲਦਾ ਹੈ () ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਨਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਮਾਨ ਸਬੂਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇਸ਼ੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਦੇਸ਼ੀ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜੋ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਤੱਥ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੀ ਵਾਜਬ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

23. ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਤੱਥ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ, ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਲਈ ਵਿਵੇਕ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ, ਖਾਸ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਖੰਡਨ ਨੂੰ ਨਿਰਣਾਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ

ਬਚਾਅ ਦੇ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ,

832

ILR ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ

2022(2)

ਸਮਝਦਾਰ ਆਦਮੀ ਦੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਮਿਆਰ."

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

12. ਜਵਾਬਦੇਹ-ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਨੇ ਮੱਲਾਵਰਪੂ ਕਾਸ਼ੀਵਿਸਵੇਸ਼ਵਰ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਥਾਡੀਕੋਡਾ ਰਾਮੂਲੂ ਫਰਮ ਐਂਡ ਓਆਰਐਸ, 2008 (3) ਆਰਸੀਆਰ (ਅਪਰਾਧਿਕ) 205 : 2008 (3) ਆਰਸੀਆਰ (ਸਿਵਲ) 336 : 2008 (4 ਆਰਏਜੇ) ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। : 2008 (8) ਸਕੇਲ 680, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 118 (ਏ) ਦੇ ਤਹਿਤ, ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਮੰਨਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਕਿ ਵਾਅਦਾ ਨੋਟ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਨਿਪਟਾਰਾ ਸਥਿਤੀ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਬੋਝ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਅਸੰਭਵ ਸੀ, ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਅਗਵਾਈ ਕਰੇਗੀ, ਸ਼ੱਕੀ ਜਾਂ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ"

ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਫਿਰ ਭਾਰਤ ਬੈਰਲ ਐਂਡ ਡਰੱਮ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਿੰਗ ਕੰਪਨੀ ਬਨਾਮ ਅਮੀਨ ਚੰਦ ਪਿਆਰੇਲਾਲ, (1993) 3 SCC 35 (ਪੈਰਾ. 12) ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਇੱਕ ਐਬਸਟਰੈਕਟ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ:

"ਇਥੋ ਨੋਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਜੋ ਉਭਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪ੍ਰੇਮਿਸਰੀ ਨੋਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਧਾਰਾ 118 (ਏ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਨੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਸੰਭਵ ਜਾਂ ਸ਼ੱਕੀ ਸੀ ਜਾਂ ਉਹੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਸ਼ਿਫਟ ਕਰੋ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਤੱਥ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝੌਤਾ ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਹਤ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਤੋਂ ਅਯੋਗ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਿੱਧੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਹ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਵਿੱਚ,

ਮੁਦਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੁਦਈ ਦੇ ਸਬੂਤ ਸਮੇਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਬੂਤ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 118(ਏ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਨੁਮਾਨ ਦੇ ਲਾਭ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਦਾਲਤ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਸਬੂਤ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦਾ ਨੰਗੇ ਇਨਕਾਰ ਜ਼ਾਹਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਬਚਾਅ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਦਲਣ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਭਾਵਿਤ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਇੰਨੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਆਦਮੀ, ਕੇਸ, ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇ ਕਿ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਨਾਰਦਨ ਭੱਟ (ਸੁਪਰ) ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹੀ ਅੰਸ਼ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਲੇਖਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

13. ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਐਮਐਮਟੀਸੀ ਲਿਮਿਟਡ ਅਤੇ ਐਨਆਰ ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। v. ਮੇਡਚਲ ਕੈਮੀਕਲਜ਼ ਐਂਡ ਫਾਰਮਾ (ਪੀ) ਲਿਮਿਟੇਡ, 2002(1) ਆਰਸੀਆਰ (ਅਪਰਾਧਿਕ) 318 : (2002) 1 ਐਸਸੀਸੀ 234 (ਪੈਰਾ 19):

"... ਅਥਾਰਟੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਭੁਗਤਾਨ ਰੋਕਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਚੈੱਕ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਧਾਰਕ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੇ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਰਜ਼ਾ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਹ ਇੱਕ ਖੰਡਨਯੋਗ ਧਾਰਨਾ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਭੁਗਤਾਨ ਬੰਦ ਕਰੋ' ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਨਾਕਾਫੀ ਜਾਂ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਦਰਾਜ਼ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਨਕਦੀ ਲਈ ਚੈੱਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਨਕਦੀ ਲਈ ਚੈੱਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਮੌਜੂਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਵੈਧ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਭੁਗਤਾਨ ਰੋਕਣ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। , ਫਿਰ ਅਪਰਾਧ

ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬੋਝ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਹਨਾਂ ਅੰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਉੱਤਰਦਾਤਾ-ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ	83
138	5

ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ, ਮੁਕੱਦਮਾ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੋਸ਼ੀ ਅਜਿਹਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਸਬੂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਬਾਸਾਲਿਗੰਪਾ ਬਨਾਮ ਮੁਦੀਬਾਸੱਪਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤੀ:-

"23. ਅਸੀਂ ਸੈਕਸ਼ਨ 118(ਏ) ਅਤੇ 139 'ਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗਿਣੇ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਦੇ ਹਾਂ: -

(i) ਇੱਕ ਵਾਰ ਚੈਕ ਦੇ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੈਕ ਕਿਸੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਸੀ।

(ii) ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਤਹਿਤ ਧਾਰਨਾ ਇੱਕ ਖੰਡਨਯੋਗ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਬਚਾਅ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਹੈ। ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਹੈ।

(iii) ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ, ਦੋਸ਼ੀ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਬਚਾਅ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉਹ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(iv) ਇਹ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿਚ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਬਕਸੇ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਧਾਰਾ 139 ਨੇ ਸਬੂਤ ਦਾ ਬੋਝ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਪ੍ਰੋਕ ਬੋਝ।

(v) ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਆਵੇ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

(11) ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਇਹ ਦਰਸਾਏਗੀ ਕਿ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਧਾਰਨਾ ਇੱਕ ਖੰਡਨਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਬਚਾਅ ਲਈ ਜੁਮੇਵਾਰ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਹੈ। ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਦਰਸਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂ ਕੇਸ ਦੇ ਖਾਸ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਇੰਨੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸਮਝਦਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਚਾਅ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਪਰ ਉਹ ਉਕਤ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਰੂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਹੈ।

(12) ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, 12.09.2018 ਨੂੰ ਚੈੱਕ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਐਕਸ.ਡੀ.ਏ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, 17.11.2018 ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ-ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ - DW1-RK ਨਾਹਰ ਅਤੇ DW2- ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਪੁੱਤਰ ਸੋਹਨ ਲਾਲ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਨਕਦ ਰੂਪ ਵਿੱਚ 30,000/- ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਨਕਦ ਭੁਗਤਾਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਉਪਰੋਕਤ ਚੈੱਕ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਐਕਸ.ਡੀ.ਏ. 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖਤਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਉਕਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਖੁਦ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਲਿਖਾਈ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਕਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀ ਸਨ। ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਚਿਪਕਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਦੋਸ਼ੀ-ਜਵਾਬਕਰਤਾ ਅਤੇ ਜਾਂ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਅਲਸਾਜ਼ੀ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਉਕਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਭਰਾ ਰਾਕੇਸ਼ ਸੋਨੀ ਦੇ ਵੀ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਜਾਂ ਉਕਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 'ਤੇ ਉਸਦੇ ਦਸਤਖਤਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗਵਾਹ ਬਾਕਸ 'ਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ।

(13) ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਦੋਸ਼ੀ-ਜਵਾਬਕਰਤਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

(14) ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮੰਗੀ ਗਈ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਐਮਜ਼ੀ ਅਗਰਵਾਲ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, ਏਆਈਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 200 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ:-

“(16) ਸੈਕਸ਼ਨ 423 (1) ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਰਜੀਹੀ ਅਪੀਲਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾਵਾਂ (ਏ) ਅਤੇ (ਬੀ) ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਬਰੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ (ਏ) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ

ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਧਾਰਾ (ਬੀ) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਜਿੰਨੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਬਰਾਬਰ ਵਿਆਪਕ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਅਪੀਲ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਲੂ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਘੇਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵੇਲੇ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਬੇਕਸੂਰ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਉਕਤ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਜ਼ਬ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਲਾਭ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੌਜੂਦ ਰਹੇਗਾ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕੇਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੌਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਕਤ ਖੋਜ ਮੌਖਿਕ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਓਨੀਆਂ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਹਨ ਜਿੰਨੀਆਂ ਕਿ ਇਸ ਕੋਲ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ, ਅਪੀਲਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਵਰਗ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ, ਇਸਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਓਵਰਰਾਈਡਿੰਗ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਤੋਂ ਵਹਿਣਾ। ਕਈ ਵਾਰ, ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਚੌੜਾਈ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ, ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਸਾਵਧਾਨੀਪੂਰਵਕ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਬਦਾਂ ਜਾਂ ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਭਾਵੇਂ ਸਾਵਧਾਨੀ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਦੋਸ਼ੀ ਜਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੋਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ। ਸ਼ਿਓ ਸਵਰੂਪ ਬਨਾਮ ਦ, ਕਿੰਗ ਸਮਰਾਟ, (1934) ਐਲਆਰ 61 ਆਈਏ 398: ਏਆਈਆਰ 1934 ਪੀਸੀ 227 ਅਤੇ ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ ਬਨਾਮ ਸਮਰਾਟ ਏਆਈਆਰ 1945 ਪੀਸੀ 151 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਵੀ ਕੌਂਸਲ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(17) ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕੁਝ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, "ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਬਹੁਤ ਹੀ ਠੋਸ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ": ਸੂਰਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਜ 1952 3 ਐਸਸੀਆਰ 193 ਤੇ p.201 ਏਆਈਆਰ 1952 ਐਸਸੀ 52। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜਮੇਰ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, 1953 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 418; ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1953 ਐਸ.ਸੀ. 76, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤਾਂ ਹੀ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇਕਰ "ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਠੋਸ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨ ਹੋਣ।" ਕੁਝ ਹੋਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਿਰਫ "ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਠੋਸ ਕਾਰਨਾਂ" ਜਾਂ "ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ" ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਸਖ਼ਤ ਜਾਂ ਲਚਕਦਾਰ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ- ਧਾਰਾ 423 ਦੀ ਧਾਰਾ (ਏ) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਸ਼ਰਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਕੋਡ ਦਾ (1)। ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲਾਰਡ ਰਸਲ ਨੇ ਸ਼ਿਓ ਸਵਰੂਪ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। "ਇਸ ਲਈ, "ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨਾਂ" ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਇੱਕ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। v. ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1961 ਐਸ.ਸੀ. 715 ਅਤੇ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1962 ਐਸ.ਸੀ. 439; ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਉਲਟਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਦਰਜ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ

ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਉਲਟ ਵਿਚਾਰ ਗਲਤ ਸੀ। ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਪਰ ਆਰਟੀਕਲ 136 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਸੀਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਜ਼ਕਦੇ ਹਾਂ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਉਕਤ ਖੋਜਾਂ ਮੌਖਿਕ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਕਦਰ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸੀ. ਐਟਨੀ ਬਨਾਮ ਕੇਜੀ ਰਾਘਵਨ ਨਾਇਰ⁶ ਵਿੱਚ ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਈ:-

"6. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਈ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਅਪੀਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ, ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੇ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਾਇਜ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵੇਖਣ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋ ਵਾਜਬ ਸਿੱਟਿਆਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਦੇਖੋ ਭੀਮ ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ (1974(3) SCC 762) ਅਤੇ ਧਰਮਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. v. ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ (1976(1) SCC 610)।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮੋਹਨ ਲਾਲ⁷ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਈ:-

(18) ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ। ਕੋਡ ਆਫ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ, 1973 ਦਾ ਅਧਿਆਇ XXIX (ਸੈਕਸ਼ਨ 372-394) ਅਪੀਲਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 372 ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਪੀਲ ਕਿਸੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੈਸਲੇ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਸਿਵਾਏ ਕੋਡ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮੇਂ ਲਈ। ਧਾਰਾ 373 ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 374 ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 375 ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਆਪਣਾ ਦੋਸ਼ ਕਬੂਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮਾਮੂਲੀ ਮਾਮਲਿਆਂ (ਧਾਰਾ 376) ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਪੀਲ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਾਰਾ 377 ਸਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 378 ਰਾਜ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਗ ਸਾਮੱਗਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

378. ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ।--(1) ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਅਤੇ (5) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ, ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਮੁੱਲ ਜਾਂ ਅਪੀਲੀ ਹੁਕਮ, ਜਾਂ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਵਿੱਚ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

(2) ਜੇਕਰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਹੁਕਮ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਪੁਲਿਸ ਸਥਾਪਨਾ ਐਕਟ, 1946 (1946 ਦਾ 25) ਦੇ ਅਧੀਨ ਗਠਿਤ ਦਿੱਲੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਪੁਲਿਸ ਇਸਟੈਬਲਿਸ਼ਮੈਂਟ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਏਜੰਸੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਸੀਹਿਤਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਕੇਂਦਰੀ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਅਪੀਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(3) ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਜਾਂ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(4) ਜੇਕਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ, ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੁੱਟੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਅਜਿਹੀ ਅਪੀਲ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ.

(5) ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਲਈ ਉਪ-ਧਾਰਾ (4) ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਅਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸੋਨੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਹਾਦਰ @ ਜਿੰਦਰ (ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਜੇ)	84 1
---	---------

ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੁੱਟੀ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਪੁੱਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰ ਦੂਜੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸੱਠ ਦਿਨ, ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(6) ਜੇਕਰ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੁੱਟੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਉਪ-ਧਾਰਾ (4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਉਸ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਕੋਈ ਅਪੀਲ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਜਾਂ ਉਪ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। -ਸੈਕਸ਼ਨ (2)

(7) ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ 379-380 ਅਪੀਲਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(8) ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਡ ਆਫ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ, 1898 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਪੁਰਾਣਾ ਕੋਡ" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਜਾਂ ਘੱਟ ਸਮਾਨ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ, ਨਿਆਂਇਕ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਆਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ. ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ, ਸਾਨੂੰ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ।

(9) ਮੌਜੂਦਾ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 378 (ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ) ਦਾ ਉੱਪਰ ਹਵਾਲਾ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ, ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਪੁਨਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਤੱਥ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸਵਾਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰਣਾ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ।

(10) ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਦੋਹਰੀ ਧਾਰਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ

ਧਾਰਨਾ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

842	ILR ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ	2022(2)
-----	----------------------	---------

ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਸਮਰੱਥ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ। ਦੂਸਰਾ, ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ, ਉਸ ਦੀ ਬੇਗੁਨਾਹੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਪਰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮਜ਼ਬੂਤ, ਮੁੜ ਪੁਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(34) ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਚੰਦਰਪਾ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. v. ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ, 2007 (2) RCR (ਅਪਰਾਥਿਕ) 92: 2007 (4) SCC 415), ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ੱਠਣ ਦੌਰਾਨ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

(1) ਇੱਕ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ, ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(2) ਜ਼ਾਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, 1973 ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੀਮਾ, ਪਾਬੰਦੀ ਜਾਂ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਬੂਤ 'ਤੇ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਵਾਲਾਂ 'ਤੇ।

(3) ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੀਕਰਨਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, "ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨ", "ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਆਧਾਰ", "ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹਾਲਾਤ", "ਵਿਗੜੇ ਸਿੱਟੇ", "ਜਲਦੀ ਗਲਤੀਆਂ" ਆਦਿ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਅਪੀਲ। ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਹਿਚਕਚਾਹਟ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ "ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਧਣ" ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਹਨ।

(4) ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਦੋਹਰੀ ਧਾਰਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਪਰਾਥਿਕ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦੂਸਰਾ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸ ਦੀ ਬੇਕਸੂਰ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ, ਪੁਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(5) ਜੇਕਰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋ ਵਾਜਬ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

[ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ]

ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਲੂਨਾਰਾਮ ਬਨਾਮ ਭੂਪਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਈਸ਼ਟਵਾਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ:-

“6. ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਪਰਾਧਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਧਾਗਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਦੋ ਨਜ਼ਰੀਏ ਸੰਭਵ ਹਨ, ਇਕ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉਸ ਦੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਵੱਲ, ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਜੋ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ। ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂ ਦੇ ਗਰਭਪਾਤ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਨਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਦੁਰਘਟਨਾ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਬਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਬੇਕਸੂਰ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਮੰਨਣਯੋਗ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰੇ ਜਿੱਥੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। (ਦੇਖੋ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਐਮ.ਪੀ. ਰਾਜ, 2003 (3) SCC 21)। ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੇ ਠੋਸ ਕਾਰਨ ਹੋਣ। ਜੇਕਰ ਇਪਊਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਵਾਜ਼ਬ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਯਕੀਨਨ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਅਣਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦਾ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸ਼ਿਵਾਜੀ ਸਹਿਬਰਾਓ ਬੋਬਡੇ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ (1973 (2) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 793), ਰਮੇਸ਼ ਬਾਬੂਲਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ (1996 (9) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225), ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ (1996) ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ। 2000 (4) SCC 484), ਰਾਜ ਕਿਸ਼ੋਰ ਝਾਅ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ (2003 (11) SCC 519), ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ

844	ILR ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ	2022(2)
-----	----------------------	---------

ਬਨਾਮ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ (2003 (11) ਐਸਸੀਸੀ 271), ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਫੋਲਾ ਸਿੰਘ (2003 (11) ਐਸਸੀਸੀ 58), ਸੁਚੰਦ ਪਾਲ (2003 (11) ਐਸਸੀਸੀ 527) ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਲਾਲ ਤਿਵਾੜੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ UP (2004 (11) SCC 410) ਦਾ।

[ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ]

ਨਾਗਭੂਸ਼ਣ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ⁹ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਹੇਠ ਅਨੁਸਾਰ:

“5.2 ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 378 ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਵਿਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਬਾਬੂ ਬਨਾਮ ਕੋਰਲ ਰਾਜ, (2010) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 189 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 378 ਸੀਆਰਪੀਸੀ 1973 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਪਾਲਣ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਸੀ, ਪੈਰਾ 12 ਤੋਂ 19 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ:-

12. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਸੁਣਾਏ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਵਿਚਾਰ ਸੰਭਵ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਧੇਰੇ ਸੰਭਾਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵੇਲੇ, ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਗੜੇ ਸਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਸਥਿਰ ਸਨ। ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਖੋਜ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਲਟ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਬੂਤ ਦਾ ਗਲਤ ਬੋਝ ਵੀ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪੜਤਾਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਵਿਦੇਸ਼ ਬਾਲਕ ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਯੂਪੀ ਰਾਜ (1975) 3 ਐਸਸੀਸੀ 219, ਸ਼ੰਭੂ ਮਿਸਰ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ (1990) 4 ਐਸਸੀਸੀ 17, ਸ਼ੈਲੋਂਦਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਨਾਮ ਯੂਪੀ ਰਾਜ (2003) 1 ਐਸਸੀਸੀ 761, ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਰਾਜ ਐਮਪੀ (2004) 10 ਐਸਸੀਸੀ 699, ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਯੂਪੀ ਰਾਜ (2006) 9 ਐਸਸੀਸੀ 731, ਯੂਪੀ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਰਾਮ ਵੀਰ

ਸਿੰਘ (2007) 13 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 102, ਸ. ਰਾਮਾ ਵੀ.ਐਸ. ਰਾਮੀ ਰੈਡੀ (2008) 5 ਐਸਸੀਸੀ 535, ਅਰੁਵੇਲੂ ਬਨਾਮ ਰਾਜ (2009) 10 ਐਸਸੀਸੀ 206, ਪਰਲਾ ਸੋਮਸ਼ੋਖਰ ਰੈਡੀ ਬਨਾਮ ਏਪੀ ਰਾਜ (2009) 16 ਐਸਸੀਸੀ 98 ਅਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਐਚਪੀ ਰਾਜ (2010) 2 ਐਸਸੀਸੀ 445)।

13. ਸ਼ਿਓ ਸਵਰੂਪ ਬਨਾਮ ਕਿੰਗ ਸਮਰਾਟ ਏਆਈਆਰ 1934 ਪੀਸੀ 227 ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰੀਵੀ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ: (IA p. 404)

“... ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਚਿਤ ਭਾਰ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਹੇਗਾ ਜਿਵੇਂ (1) ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਜੱਜ ਦੇ ਵਿਚਾਰ; (2) ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ, ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਤੱਥ ਦੁਆਰਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; (3) ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ; ਅਤੇ (4) ਇੱਕ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੁਸ਼ਤੀ ਜਿਸਨੂੰ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਸੀ।

14. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। (ਵੇਖੋ ਤੁਲਸੀਰਾਮ ਕਾਨੂ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਏਆਈਆਰ 1954 ਐਸਸੀ 1, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਏਆਈਆਰ 1957 ਐਸਸੀ 216, ਐਮਜੀ ਅਗਰਵਾਲ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਏਆਈਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 200, ਖੇਦੂ ਮੋਹਟਨ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਬਿਹਾਰ (1970) 2 ਐਸਸੀਸੀ 450, ਸੰਬਾਸੀਵਨ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ (1998) 5 ਐਸਸੀਸੀ 412, ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਐਮਪੀ ਰਾਜ (2002) 4 ਐਸਸੀਸੀ 85 ਅਤੇ ਗੋਆ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸੰਜੇ ਠਾਕਰਾਨ (2007) 3 ਐਸਸੀਸੀ 755)।

15. ਚੰਦਰਪਾ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ (2007) 4 SCC 415 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ (SCC P.432, ਪੈਰਾ 42):

“(1) ਇੱਕ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ, ਮੁੜ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(2) ਜ਼ਾਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, 1973 ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੀਮਾ, ਪਾਬੰਦੀ ਜਾਂ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਬੂਤ 'ਤੇ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਆਪਣੇ ਸਿਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਵਾਲਾਂ 'ਤੇ।

(3) ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੀਕਰਨਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, 'ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨ', 'ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਆਧਾਰ', 'ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹਾਲਾਤ', 'ਵਿਗੜੇ ਸਿਟੇ',

'ਚਮਕਦਾਰ ਗਲਤੀਆਂ', ਆਦਿ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

846	ILR ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ	2022(2)
-----	----------------------	---------

ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ। ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਹਿਚਕਚਾਹਟ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ 'ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਧਣ' ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਹਨ।

(4) ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਦੋਹਰੀ ਧਾਰਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦੂਸਰਾ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸ ਦੀ ਬੇਕਸੂਰ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ, ਪੁਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(5) ਜੇਕਰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋ ਵਾਜਬ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

16. ਘੁਰੇ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਯੂਪੀ ਰਾਜ (2008) 10 SCC 450 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਕਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਬਰੀ ਹੋਣਾ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੇਕਸੂਰ ਹੈ। ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਭਾਰ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਫਾਇਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ।

17. ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਨਰੇਸ਼ (2009) 9 SCC 368 ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ: (SCC p. 374, ਪੈਰਾ 20) “20. ... ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵੱਲ ਉੱਗਲ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਸਬੂਤ ਹਨ।

18. ਯੂਪੀ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਬਨੋ (2009) 4 ਐਸਸੀਸੀ 271 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੁਝ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਕ ਹਾਲਾਤ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹਾਈ

ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ: (ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੀ. 286, ਪੈਰਾ 28)"(i) ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਿਪਟਾਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਨਜ਼ਰੀਏ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ;

ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸੋਨੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਹਾਦਰ @ ਜਿੰਦਰ (ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਜੇ.)	84 7
--	---------

(ii) ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਸਬੂਤਾਂ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ;

(iii) ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪਹੁੰਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਗਰਭਪਾਤ ਹੋਇਆ;

(iv) ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਗਲਤ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਕੇਸ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਹੈ;

(v) ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਭਾਰ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ;

(vi) ਜਦੋਂ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਇਜ਼ਕਦੀ ਹੈ।

(vii) ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਧਨਪਾਲ ਬਨਾਮ ਰਾਜ (2009) 10 SCC 401 ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

(viii) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਧਾਰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਪੀਲ ਅਧੀਨ ਫੈਸਲਾ ਵਿਗੜਿਆ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਬੇਕਸੂਰ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਬਰੀ ਕਰਨਾ ਉਸ ਦੀ ਬੇਗੁਨਾਹੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਰੁਟੀਨ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਜਿੱਥੇ ਦੂਜੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੇ ਚੰਗੇ ਕਾਰਨ ਨਾ ਹੋਣ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗੜਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 20 ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ: "20. ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਪਰੀਤ ਜੇ ਖੋਜਾਂ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਂ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ/ਅਪ੍ਰਵਾਨਯੋਗ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਖੋਜ ਨੂੰ ਵਿਗੜਿਆ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਹ "ਸਬੂਤ ਦੇ ਭਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ" ਹੈ, ਜਾਂ ਜੇ ਖੋਜ ਇੰਨੇ

ਘਿਨਾਉਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੈ ਤਰਕਹੀਣਤਾ ਦੇ ਉਪਾਅ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੋਣ ਲਈ ਤਰਕ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

848	ILR ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ	2022(2)
-----	----------------------	---------

ਅਫਸਰ-ਕਮ-ਅਸੈਸਿੰਗ ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਗੋਪੀ ਨਾਥ ਐਂਡ ਸੰਨਜ਼ 1992 ਸਪੱਖ (2) ਐਸਸੀਸੀ 312, ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ ਰਬੜ ਅਤੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਬਨਾਮ ਸੀਸੀਈ 1994 ਸਪਲਾਈ। (3) ਐਸਸੀਸੀ 665, ਗਯਾ ਦਿਨ ਬਨਾਮ ਹਨੂੰਮਾਨ ਪ੍ਰਸਾਦ (2001) 1 ਐਸਸੀਸੀ 501, ਅਰੁਵੇਲੂ ਬਨਾਮ ਰਾਜ (2009) 10 ਐਸਸੀਸੀ 206 ਅਤੇ ਗਾਮਿਨੀ ਬਾਲਾ ਕੋਟੇਸ਼ਵਰ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਏਪੀ ਰਾਜ (2009) 10 ਐਸਸੀਸੀ 636।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ (1999) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 10 ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕਿਸੇ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੈਰ-ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਬੂਤ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵਾਜਬ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੇਗਾ, ਹੁਕਮ ਵਿਗੜ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਕੁਝ ਸਬੂਤ ਹਨ ਜੋ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਗੜਿਆ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(ix) ਵਿਜੇ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ, (2019) 5 SCC 436 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 378 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ., 1973 ਅਤੇ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਦੁਬਾਰਾ ਮੌਕਾ ਸੀ। . ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 1952 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ। ਪੈਰਾ 31 ਵਿੱਚ, ਇਸਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

(x) . ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਉਮੇਦਭਾਈ ਜਾਦਵਭਾਈ (1978) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 228 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਏ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ' ਤੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ। ਰਿਕਾਰਡ.

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪਲਟਦੇ ਹੋਏ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਿਅਤ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ 'ਤੇ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੈਰਾ 10 ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ: (ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. ਪੀ. 233) "10. ਇੱਕ ਵਾਰ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਦਾ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਮੁੜ-ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਦਾ

ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ। ਪੂਰੇ ਸਬੂਤ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਮਹੱਤਵ ਦੇਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਬੂਤ ਦੀ ਸਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸੋਨੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਹਾਦਰ @ ਜਿੰਦਰ (ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਜੇ.)	84 9
--	---------

ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਕੇਸ ਦੇ ਅਜੀਬ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਠੋਸ ਪਹਿਲੂ ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਧਾਰਨਾ ਬਣਾਈ ਹੈ।"

31.1 ਸੰਬੰਧਿਤ ਬਨਾਮ ਕਰਾਲਾ ਰਾਜ (1998) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 412 ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ ਨੂੰ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਕੀ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ ਜਾਂ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਪਹੁੰਚੇ ਸਿੱਟੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਮਰੱਥ ਸਨ। ਸਿੱਖਿਆਰਥੀ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਸੁਣਾਏ ਗਏ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਉਲਟਾਉਣ 'ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਸਿੱਖਿਅਕ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਸੁਣਾਏ ਗਏ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਗੜੇ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸਨ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਈਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੈਰਾ 8 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੱਖਿਆ: (ਐਸਸੀਸੀ ਪੀ. 416)"।

(xi) ਅਸੀਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਅਪੀਲ ਅਧੀਨ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਰਮੇਸ਼ ਬਾਬੂਲਾ ਦੋਸ਼ੀ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ (1996) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਿੱਟਾ ਦਰਜ ਕਰਨਾ ਕਿ ਕੀ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ ਜਾਂ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਪਹੁੰਚੇ ਸਿੱਟੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਮਰੱਥ ਸਨ, ਜੋ ਇਕੱਲੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਏਗਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਾਰੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ। ਪਰ ਫਿਰ ਕੀ ਇਹ ਗੈਰ-ਪਾਲਣਾ ਅਪੀਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਏਗੀ? ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਜੋ ਇੱਕ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਪਹੁੰਚ

ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਿਚ ਅਦਾਲਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ ਜਾਂ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਪਹੁੰਚੇ ਸਿੱਟੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਥਿਰ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ।

850	ILR ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ	2022(2)
-----	----------------------	---------

ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ; ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਦਖਲ ਦੀ ਵਾਰੰਟੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ 'ਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਿਸੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਦੋ ਵਾਜ਼ਬ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਕੱਲੇ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਾਂਗੇ।"

ਕੇ. ਰਾਮਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਉਨੀਥਨ ਬਨਾਮ ਕਰਾਲਾ ਰਾਜ (1999) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 309 ਵਿਚ, ਇਹ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤੱਤ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਕਈ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਅਸਥਿਰ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਵੱਲੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸਬੰਧਤ/ਪਦਾਰਥਕ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਘੋਖ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਜੇ ਕਾਰਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਵੇ।

ਅਟਲੇ ਬਨਾਮ ਯੂਪੀ ਏਆਈਆਰ 1955 ਐਸਸੀ 807 ਵਿੱਚ, ਪੈਰਾ 5 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ: (ਏਆਈਆਰ ਪੰਨਾ 809-10)। "5. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੈ,

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਮਹਿਜ਼ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਟਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸੈਨੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਹਾਦਰ @ ਜਿੰਦਰ (ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਜੇ.)	85 1
--	---------

ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਜੱਜ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਉਲਟ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਧਾਰਾ 417 ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ ਕਿ ਅਪੀਲ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਗਲਤ ਸੀ, ਉਹ ਉਸ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਏ ਗਏ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਬੇਕਸੂਰ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਗੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਇਸ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਇਹ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਪਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਰਾਈਡਰਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਪੀਲੀ ਪੜਾਅ ਤੱਕ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਭਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਜੇਕਰ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਿਰਣੇ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖੋ, ਅਰਥਾਤ ਸੂਰਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1952 ਐਸ.ਸੀ. 52; ਵਿਲਾਇਤ ਖਾਨ ਬਨਾਮ ਯੂ.ਪੀ. ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1953 ਐਸ.ਸੀ. 122) ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤੁਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਆਉਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਕੇ ਗੋਪਾਲ ਰੈਡੀ ਬਨਾਮ ਏਪੀ ਸਟੇਟ (1979) 1 ਐਸਸੀਸੀ 355 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਨਘੜਤ ਸ਼ੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਘਿਰਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਤਲੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪਰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਇਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ

ਦਖਲ ਦੇਵੇ, ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਇਆ ਜਾਵੇ।"

852	ILR ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ	2022(2)
-----	----------------------	---------

[ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ]

ਇਹ ਅਦਾਲਤ "ਕਰਨ ਆਨੰਦ ਬਨਾਮ ਕਮਲ ਬਖਸ਼ੀ"¹⁰, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਈ:-

"5. ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਉਲਟ ਜਾਂ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ/ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਰਕ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਨਿਪਟਾਇਆ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੀ. ਐਟਨੀ ਬਨਾਮ. ਕੇ.ਜੀ.ਰਾਘਵਨ ਨਾਇਰ, 2002(4) ਆਰਸੀਆਰ (ਅਪਰਾਧਿਕ) 750 ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ 'ਤੇ ਦੂਜਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗੀ। ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਉਸਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਦੋਹਰੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ; ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਅਟੱਲ ਹੈ।

[ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ]

ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਰੇਖਾ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ¹¹, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਈ:-

"13. ਅਰਜ਼ੀ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਦੇਣ ਸਮੇਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਦੋਹਰੀ ਧਾਰਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦੂਸਰਾ, ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ, ਉਸ ਦੀ ਬੇਗੁਨਾਹੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਪਰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮਜ਼ਬੂਤ, ਮੁੜ ਪੁਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋ ਵਾਜਬ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

[ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ]

(15) ਮਾਣਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇੱਕ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ,

ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸੈਨੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਹਾਦਰ @ ਜਿੰਦਰ (ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਜੇ)	853
---	-----

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਮੁੜ-ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਅਤੇ ਪੁਨਰ-ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਬੇਗੁਨਾਹੀ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਦੋਹਰੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ, ਪਹਿਲੀ ਤਾਂ ਇਕ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਬੇਕਸੂਰ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਦੂਜੀ 'ਤੇ। ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਿ ਸਮਰੱਥ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋ ਵਾਜਬ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਕਿਉਂਕਿ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਫੈਸਲਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਗੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਂ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਜਾਂ ਅਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਉਕਤ ਖੋਜਾਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖੇ।

(16) ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਾਣਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਜਵਾਬਦੇਹ-ਦੋਸ਼ੀ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਚੈੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਸਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਗੜਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(17) ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੁਚੱਜੇ ਤਰਕ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੁਬਰਿਤ ਕੌਰ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ:- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਕੰਚਨ